

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

УДК 336.221:338.43:332.14

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18849079>

**Податкові інструменти детінізації аграрного сектору в умовах бюджетної
децентралізації: фіскальні ефекти та управлінські наслідки для
територіальних громад**

Цап Володимир Дмитрович

к.е.н., доцент кафедри фінанси облік і оподаткування Таврійського
державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного
м. Запоріжжя, Україна, 69600

код ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8059-3122>

Прийнято: 11.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

Анотація: Метою дослідження є комплексне обґрунтування ролі податкових інструментів детінізації аграрного сектору в умовах бюджетної децентралізації та цифрової трансформації публічного управління, а також оцінка їх фіскальних ефектів і управлінських наслідків для фінансової спроможності територіальних громад. Особливу увагу приділено визначенню інституційних та інформаційних чинників, що впливають на результативність податкової політики у сфері землекористування.

У процесі дослідження використано системний і структурно-функціональний підходи, методи економічного аналізу, узагальнення та порівняння, статистичний аналіз динаміки податкових надходжень до місцевих бюджетів, а також інституційний підхід для оцінки впливу цифровізації та міжвідомчої інтеграції даних на ефективність податкового адміністрування. Інформаційною базою стали нормативно-правові акти, офіційні статистичні дані та результати сучасних наукових досліджень.

Обґрунтовано, що податкові інструменти детінізації, зокрема земельні платежі, єдиний податок, податок на доходи фізичних осіб із орендної плати та мінімальне податкове зобов'язання, забезпечують розширення податкової бази, підвищення рівня формалізації землекористування та зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування. Встановлено, що їх результативність значною мірою залежить від рівня цифрової інтеграції реєстрів, якості інституційної взаємодії та адміністративної спроможності територіальних громад. Доведено, що впровадження цифрово-сервісної моделі адміністрування, заснованої на інтеграції інформаційних ресурсів, ризик-орієнтованому контролі та сервісній взаємодії з платниками податків, створює передумови для зменшення масштабів неформального землекористування та підвищення добровільної податкової дисципліни.

Зроблено висновок, що підвищення ефективності податкових інструментів детінізації аграрного сектору потребує переходу до інтегрованої цифрово-сервісної моделі публічного управління, яка поєднує аналітичний контроль, міжвідомчу координацію та активну участь територіальних громад. Реалізація такого підходу сприятиме формуванню стабільної доходної бази місцевих бюджетів, підвищенню прозорості використання земельних ресурсів та створенню сприятливих умов для легалізації діяльності суб'єктів аграрного бізнесу.

Ключові слова: фінансова результативність, місцеві бюджети, землекористування, цифровізація адміністрування, мінімальне податкове зобов'язання, інституційна взаємодія, фінансова спроможність громад.

Tax instruments for agricultural sector de-shadowing in the context of fiscal decentralization: effects and governance implications for territorial communities

Volodymyr Tsap

PhD, Associate Professor Finance, Accounting and Taxation Department Dmytro

Motornyi Tavria State Agrotechnological University

Zaporizhia, Ukraine, 69600

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8059-3122>

Abstract: The purpose of the study is to provide a comprehensive substantiation of the role of tax instruments for de-shadowing the agricultural sector under conditions of fiscal decentralization and digital transformation of public administration, as well as to assess their fiscal effects and managerial implications for the financial capacity of territorial communities. Particular attention is paid to identifying institutional and informational factors influencing the effectiveness of tax policy in the field of land use.

The study employs systemic and structural-functional approaches, methods of economic analysis, generalization and comparison, statistical analysis of the dynamics of tax revenues to local budgets, as well as an institutional approach to assess the impact of digitalization and interagency data integration on the effectiveness of tax administration. The information base includes regulatory and legal acts, official statistical data, and results of contemporary scientific research.

It is substantiated that tax instruments for de-shadowing, including land payments, the single tax, personal income tax on lease payments, and the minimum tax liability, contribute to expanding the tax base, increasing the level of land use formalization, and strengthening the financial foundation of local self-government. It is established that their effectiveness largely depends on the level of digital integration of registers, the quality of institutional interaction, and the administrative capacity of territorial communities. It is proved that the implementation of a digital

service-based administration model, based on the integration of information resources, risk-oriented control, and service interaction with taxpayers, creates preconditions for reducing the scale of informal land use and increasing voluntary tax compliance.

It is concluded that improving the effectiveness of tax instruments for de-shadowing the agricultural sector requires a transition to an integrated digital service model of public administration that combines analytical control, interagency coordination, and active participation of territorial communities. The implementation of this approach will contribute to the formation of a stable revenue base for local budgets, increased transparency of land use, and the creation of favorable conditions for the legalization of agricultural business activities.

Keywords: fiscal effectiveness, local budgets, land use, digitalization of tax administration, minimum tax liability, institutional interaction, financial capacity of territorial communities.

Постановка проблеми. Розвиток аграрного сектору України відбувається в умовах бюджетної децентралізації, цифровізації публічного управління та трансформації податкового адміністрування, що зумовлює зростання ролі податкових надходжень, пов'язаних із використанням земельних ресурсів і зайнятістю населення, у формуванні фінансової спроможності територіальних громад. Водночас аграрна галузь характеризується значним рівнем тінізації, що проявляється у неформальному землекористуванні, неповному оформленні орендних відносин та приховуванні фактичних обсягів діяльності, що призводить до розриву між фактичним використанням земель і формуванням податкової бази місцевих бюджетів.

У відповідь на ці виклики держава впроваджує податкові інструменти детінізації, зокрема плату за землю, єдиний податок IV групи, податок на доходи фізичних осіб із орендної плати та мінімальне податкове зобов'язання, спрямовані на забезпечення мінімального рівня участі землекористувачів у

формуванні бюджетних доходів і підвищення прозорості господарської діяльності. Проте практика їх застосування свідчить про наявність інституційних та інформаційних бар'єрів, недостатню інтеграцію реєстрів і складність адміністрування, що знижує результативність податкової політики, особливо в умовах воєнного стану.

У зв'язку з цим виникає необхідність комплексного дослідження ефективності податкових інструментів детінізації аграрного сектору в умовах бюджетної децентралізації з урахуванням їх фіскальних ефектів і управлінських наслідків для територіальних громад. Вирішення цієї проблеми має важливе наукове і практичне значення, оскільки сприятиме підвищенню ефективності податкового адміністрування, зміцненню фінансової бази місцевого самоврядування та формуванню прозорого середовища функціонування аграрного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансового забезпечення аграрного сектору, розвитку місцевих бюджетів та податкової політики в умовах децентралізації і воєнних викликів активно досліджується у сучасній науковій літературі. Власюк С.А., Цимбалюк Ю.А., Ролінський О.В. та Левченко О.О. визначають ключові особливості фінансового забезпечення аграрного сектору та необхідність удосконалення інструментів державного регулювання галузі [1]. Питання фінансової безпеки територіальних громад в умовах децентралізації та воєнного стану розкрито у працях Східницької Г.В., Шматковської Т.О. та Хірівського Р.П., які наголошують на необхідності підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів [2]. Особливості виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану досліджують Vatamanyuk-Zelinska U. та Zakorko K., визначаючи нові тенденції бюджетного регулювання [3]. Синчак В. та Супівська Т. аналізують формування місцевих бюджетів територіальних громад в умовах війни, підкреслюючи значення податкових надходжень у забезпеченні фінансової стабільності [4]. Кривоzub В.І. досліджує сучасний стан фінансового забезпечення підприємств аграрного

сектору та проблеми формування їх фінансових ресурсів [5]. Вагомий внесок у дослідження державної фінансової політики аграрного сектору зробила Яцух О.О., яка обґрунтовує напрями її удосконалення в контексті сталого розвитку [6]. Інституціональні засади формування податкової політики в умовах трансформації економіки розкрито у дослідженні Чинчика А.А. [7]. Проблематика функціонування фінансової системи та бюджетної політики в умовах воєнного стану активно висвітлюється у сучасних дослідженнях. Маршук Л., Мовчан Д. та Покойовий О. аналізують трансформацію фінансових механізмів у кризових умовах [8], Мединська Т. визначає зміни пріоритетів видатків місцевих бюджетів [9], а Піхоцька О.М. та Ющик Ю.В. досліджують особливості виконання бюджетів у період війни [10].

Водночас більшість досліджень розглядає фінансові та податкові аспекти переважно окремо, без комплексної оцінки податкових інструментів детінізації аграрного сектору з урахуванням їх фіскальних ефектів і управлінських наслідків для територіальних громад, що зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених фінансовому забезпеченню аграрного сектору, розвитку місцевих бюджетів та податковій політиці в умовах децентралізації, низка аспектів залишається недостатньо опрацьованою. Насамперед це стосується комплексної оцінки податкових інструментів детінізації з урахуванням їх одночасного фіскального та управлінського впливу на розвиток територіальних громад, а також аналізу взаємозв'язку між цифровізацією податкового адміністрування та результативністю процесів легалізації землекористування.

Причиною недостатньої уваги до цих питань є переважно фрагментарний характер існуючих досліджень, у яких податкові, інституційні та управлінські аспекти розглядаються відокремлено, без урахування їх взаємодії в умовах воєнного стану та цифрової трансформації публічного управління. Водночас

саме інтегрований підхід дозволяє повніше оцінити ефективність податкової політики детінізації та її вплив на фінансову спроможність громад і поведінку суб'єктів аграрного бізнесу.

Актуальність дослідження невирішених аспектів зумовлена необхідністю визначення напрямів підвищення ефективності податкових інструментів з урахуванням інституційних, інформаційних і соціально-економічних обмежень їх реалізації. У межах статті акцент зроблено на дослідженні фіскальних ефектів застосування податкових механізмів детінізації, оцінці їх управлінських наслідків для територіальних громад та обґрунтуванні ролі цифрово-сервісних підходів у підвищенні результативності податкового адміністрування.

Формулювання цілей статті. Метою статті є комплексне дослідження ролі податкових інструментів детінізації аграрного сектору в умовах бюджетної децентралізації та цифрової трансформації публічного управління з позиції їх фіскальної результативності та управлінських наслідків для територіальних громад. Досягнення поставленої мети передбачає обґрунтування теоретичних засад функціонування податкових механізмів детінізації, аналіз їх впливу на формування доходної бази місцевих бюджетів та визначення напрямів підвищення ефективності податкової політики у сфері землекористування.

Для реалізації мети у статті поставлено такі завдання: дослідити сучасні підходи до реалізації податкової політики детінізації в аграрному секторі; оцінити фіскальні ефекти застосування ключових податкових інструментів, зокрема земельних платежів, єдиного податку та мінімального податкового зобов'язання; проаналізувати інституційні та інформаційні обмеження їх реалізації; обґрунтувати роль цифровізації та міжвідомчої інтеграції даних у підвищенні результативності податкового адміністрування; визначити управлінські наслідки застосування податкових механізмів детінізації для фінансової спроможності територіальних громад.

Реалізація зазначених завдань спрямована на формування науково обґрунтованих висновків щодо вдосконалення податкової політики як

інструменту публічного управління розвитком аграрного сектору та підвищення ефективності використання земельних ресурсів в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Процеси детінізації аграрного сектору України через податкові інструменти насамперед відображаються у розширенні бази оподаткування платежів, пов'язаних із використанням земельних ресурсів та працею, підвищенні рівня формалізації землекористування і зростанні прозорості фінансових потоків у сільському господарстві. Для місцевих бюджетів ці зміни мають визначальне значення, оскільки їх фінансова спроможність значною мірою залежить від стабільності податкових надходжень, безпосередньо пов'язаних із зайнятістю населення та використанням землі, зокрема податку на доходи фізичних осіб, плати за землю, єдиного податку, а також мінімального податкового зобов'язання, запровадженого як механізм забезпечення мінімального рівня податкової участі землекористувачів

Для визначення фактичного впливу податкових інструментів на фінансову стійкість територіальних громад доцільним є аналіз динаміки надходжень до місцевих бюджетів у довгостроковому періоді за основними видами платежів. Саме місцеві податки та частка загальнодержавних податків, що зараховуються до бюджетів громад, найбільш чутливо відображають процеси легалізації зайнятості, упорядкування орендних відносин, систематизації землекористування та розширення кола платників єдиного податку .

Дослідження тенденцій за період 2016–2024 років дозволяє оцінити вплив реформування податкового адміністрування, реалізації бюджетної децентралізації та запровадження інструментів детінізації в аграрній сфері, зокрема посилення контролю за земельними платежами і впровадження мінімального податкового зобов'язання, на структуру та обсяги доходів територіальних громад. Особливу увагу приділено платежам, що безпосередньо

пов'язані з аграрною діяльністю та використанням земельних ресурсів, а саме податку на доходи фізичних осіб і військовому збору, єдиному податку та податку на майно, які формують основу дохідної частини місцевих бюджетів сільських і селищних територій

Узагальнення відповідних показників подано у таблиці 1, яка відображає динаміку податкових надходжень до місцевих бюджетів у розрізі окремих платежів за 2016–2025 роки та дозволяє оцінити фінансові результати застосування податкових інструментів детінізації

Таблиця 1

Структурно-динамічні зміни податкових надходжень до місцевих бюджетів за видами платежів у 2016–2025 рр., млрд грн.

Види податків та зборів	Роки										2025 до 2016 рр
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	%
ПДФО	79,0	110,7	123,0	165,5	177,8	212,2	272,2	289,4	257,5	300,4	280,3
Єдиний податок	17,2	23,4	28,1	35,3	38,0	46,3	47,2	55,8	69,1	76,4	344,2
Податок на майно	25,0	29,1	28,8	38,0	37,4	43,2	36,8	43,8	50,2	58,3	133,2
Туристичний збір	0,06	0,07	0,09	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4	566,7
Збір за місця для паркування транспортних засобів	0,07	0,08	0,09	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	185,7
Інші	24,5	20,6	50,5	26,9	27,2	39,1	36,2	40,6	63,7	55,5	126,5
Всього	145,8	183,9	230,5	266,0	280,6	341,2	392,7	430,0	441,1	491,2	236,9

Джерело: складено автором на основі аналізу [11,12,13]

Наведені у таблиці 1 дані свідчать про стійку тенденцію зростання податкових надходжень до місцевих бюджетів упродовж 2016 - 2025 років. Найбільшу частку доходів традиційно формує податок на доходи фізичних осіб, обсяги якого зросли майже у три рази, що відображає посилення ролі легалізації зайнятості та зростання офіційних доходів населення. Водночас суттєве зростання єдиного податку свідчить про розширення бази платників та запровадження мінімального податкового зобов'язання з 1 га землі. Позитивна

динаміка надходжень від податку на майно та інших місцевих платежів підтверджує поступове зміцнення фінансової бази територіальних громад. Загалом обсяг податкових надходжень до місцевих бюджетів зріс більш ніж у два рази, що свідчить про підвищення фіскальної ефективності місцевих податків та вплив процесів детінізації економіки.

У процесі детінізації аграрного сектору найбільш відчутні зміни спостерігаються у сфері легалізації орендних відносин, підвищенні дисципліни землекористування та розширенні бази платників єдиного податку. Офіційне оформлення договорів оренди сприяє зростанню надходжень податку на доходи фізичних осіб і військового збору, тоді як посилення контролю за використанням земель підвищує роль земельних платежів і мінімального податкового зобов'язання як інструмента забезпечення мінімального рівня податкової участі землекористувачів. Розширення сегмента малого і середнього сільськогосподарського виробництва та сімейних фермерських господарств, що застосовують спрощену систему оподаткування, стимулює вихід суб'єктів господарювання з неформального сектору.

Податкові інструменти детінізації в аграрній сфері функціонують як система взаємопов'язаних стимулів і обмежень, за якої офіційне оформлення господарської діяльності стає економічно більш доцільним, ніж перебування у тіньовому секторі. Для територіальних громад ефекти детінізації проявляються у стабілізації та підвищенні прогнозованості доходів, посиленні фіскальної справедливості та зміцненні інституційної спроможності управління ресурсами, оскільки податкові надходження стають більш прив'язаними до території та її економічної активності.

Реалізація податкових механізмів супроводжується низкою викликів, зокрема інформаційними розривами між фактичним землекористуванням і даними реєстрів, складністю процедур та впливом воєнно-економічних обмежень. Це зумовлює необхідність поєднання контрольних заходів із цифровими та сервісними інструментами для підвищення прозорості та

спрощення легалізації діяльності. З огляду на це доцільно оцінювати податкові механізми детінізації не лише за фіскальними результатами, а й за їх впливом на розвиток громад і функціонування агробізнесу, що дає змогу комплексно визначити їх ефекти та ризики (табл. 2).

Таблиця 2.

Фіскально-економічні наслідки застосування інструментів податкової
детінізації в аграрному секторі

Напрямок податкового впливу	Позитивні фіскальні результати для громад	Економічні ефекти для суб'єктів агробізнесу	Потенційні виклики реалізації
Розвиток сімейних фермерських господарств і спрощеної системи	Розширення податкової бази за рахунок нових платників	Оптимізація податкового навантаження для малих виробників	Необхідність ведення обліку та податкової звітності
Цифровізація земельного обліку	Підвищення контролю за використанням земельних ресурсів	Спрощення процедур підтвердження прав користування	Виявлення неоформлених ділянок і штрафні ризики
Оновлення нормативної грошової оцінки	Зростання дохідної бази місцевих бюджетів	Перегляд податкових параметрів господарської діяльності	Підвищення податкового навантаження незалежно від рентабельності
Упорядкування орендних відносин	Зростання надходжень ПДФО від орендної плати	Підвищення прозорості взаємовідносин із власниками земель	Втрата неформальних переваг
Формалізація прав користування землею	Розширення бази земельних платежів та податкових надходжень	Врегулювання орендних відносин і підвищення правової визначеності	Зростання податкових зобов'язань для неформальних користувачів
Запровадження мінімального податкового зобов'язання	Забезпечення гарантованого рівня надходжень із земельних ресурсів	Стимулювання відображення фактичних обсягів діяльності	Складність адміністрування та розрахункових процедур
Формалізація зайнятості у сільському господарстві	Збільшення надходжень від податку на доходи фізичних осіб	Підвищення соціальних гарантій працівників	Зростання витрат на оплату праці

Джерело: складено автором на основі аналізу [13,14,15]

Узагальнення результатів свідчить, що податкові механізми детінізації аграрного сектору формують комплексний вплив: сприяють зміцненню доходної бази територіальних громад і підвищенню прозорості використання

земельних ресурсів, водночас зумовлюючи додаткові організаційні та фінансові витрати для агровиробників. Відповідно ефективність податкової політики визначається здатністю забезпечити баланс між фіскальними результатами та економічною стійкістю суб'єктів господарювання.

Реалізація податкової політики детінізації аграрного сектору в Україні відбувається в умовах комплексних економічних та інституційних трансформацій, зумовлених земельною реформою, фінансовою децентралізацією, цифровізацією публічного управління та модернізацією податкового адміністрування. Перехід до інструментів, що безпосередньо пов'язують податкові зобов'язання з використанням земельних ресурсів і залученням праці, спрямований на подолання дисбалансів між фактичним землекористуванням і формуванням податкової бази територіальних громад, що історично зумовлено поширенням неформальних орендних відносин і неповною фіскалізацією зайнятості у сільському господарстві [14].

Водночас практика застосування податкових інструментів свідчить, що їх результативність визначається не лише нормативним регулюванням, а й якістю інституційного середовища, рівнем адміністративної спроможності громад, узгодженістю інформаційних систем та мотивацією платників до легалізації діяльності. З огляду на це доцільним є узагальнення ключових проблем і обмежень реалізації податкової політики детінізації за основними групами чинників, що дозволяє оцінити їх вплив на ефективність податкових механізмів, фінансову спроможність територіальних громад і умови ведення аграрного бізнесу (табл. 3).

Наведене узагальнення у таблиці 3 свідчить, що ключові обмеження реалізації податкових механізмів детінізації пов'язані передусім із якістю інституційної взаємодії, станом інформаційних систем та рівнем адміністративної спроможності територіальних громад і платників податків, а не лише з особливостями нормативного регулювання. Усунення цих бар'єрів є

важливою передумовою підвищення ефективності податкової політики як інструменту публічного управління детінізацією аграрного сектору.

Таблиця 3

Системні бар'єри реалізації податкової політики детінізації в аграрному секторі

Тип обмежень	Ключові прояви	Наслідки для		
		детінізації	громад	бізнесу
Інституційні фактори	Фрагментарність інформаційних систем, недостатня міжвідомча взаємодія	Обмежені можливості контролю за фактичним використанням земель	Недоотримання доходів від земельних платежів	Викривлення конкурентного середовища
Організаційно-адміністративні фактори	Складність облікових процедур, значна кількість земельних ділянок	Зростання витрат на адміністрування податкових процесів	Затримки у виявленні порушень і коригуванні бази оподаткування	Підвищення витрат на ведення обліку та звітності
Соціально-економічні фактори	Поширення неформальних орендних практик, низький рівень доходів населення	Зниження мотивації до легалізації господарської діяльності	Нестабільність податкових надходжень	Формування негативного сприйняття податкового навантаження
Інформаційно-технологічні фактори	Неактуальність кадастрових даних, недостатня інтеграція реєстрів	Зниження результативності податкового контролю	Ускладнення бюджетного планування	Підвищення ризику помилок у визначенні податкових зобов'язань

Джерело: складено автором на основі аналізу [13,14,15]

Інституційні проблеми проявляються у фрагментарності управління земельними ресурсами та податковою інформацією між різними органами, що ускладнює узгодження даних про фактичне землекористування і його фіскальне відображення [14]. Водночас територіальні громади часто мають обмежені кадрові та технічні ресурси для належного контролю за використанням земель, що знижує результативність податкових інструментів. Реалізація механізмів детінізації, зокрема мінімального податкового зобов'язання, потребує високої якості первинної документації та обліку, що створює додаткове адміністративне навантаження для підприємств, особливо за умов складних форм землекористування та воєнних викликів [15; 16].

Неформальні практики землекористування, сезонність зайнятості та низький рівень доходів у сільській місцевості формують сприйняття легалізації діяльності як додаткового фінансового навантаження, що посилюється впливом мінімального податкового зобов'язання та зростанням нормативної грошової оцінки земель. Частина власників паїв не усвідомлює свого податкового статусу та зв'язку між сплатою податків і розвитком громади, тоді як неузгодженість даних реєстрів і фактичного землекористування ускладнює адміністрування податків. В умовах воєнного стану ці проблеми посилюються міграцією населення, обмеженим доступом до інформації та зниженням доходів, що зменшує мотивацію до легалізації та ускладнює контроль за використанням земель. У підсумку реалізація податкової політики детінізації потребує адаптації інструментів регулювання до сучасних інституційних та соціально-економічних умов.

Сучасні виклики реалізації податкової політики детінізації в аграрному секторі зумовлені передусім практичними умовами її застосування, зокрема впливом воєнного стану, обмеженим доступом до інформаційних ресурсів, фрагментарністю даних та ускладненою взаємодією між інституціями, що знижує ефективність адміністрування податків, пов'язаних із землекористуванням і зайнятістю. У цих умовах подальший розвиток податкових механізмів має орієнтуватися на модернізацію адміністрування, інтеграцію реєстрів, цифровізацію обліку та впровадження сервісної взаємодії між державою, територіальними громадами та платниками податків, що сприятиме спрощенню виконання податкових зобов'язань і підвищенню прозорості господарської діяльності. Формування цілісної цифрової екосистеми обліку землекористування та застосування ризик-орієнтованих аналітичних інструментів створює передумови для підвищення результативності податкових інструментів детінізації, що узагальнено представлено у таблиці 4.

Таблиця 4.

Функціональна архітектура цифрової реалізації податкових інструментів
детінізації аграрного сектору

Функціональний блок	Інформаційна база та цифрові ресурси	Ефект для		
		агробізнесу	територіальних громад	податкового адміністрування
Інтеграція земельних даних	Відомості кадастру та реєстру речових прав про земельні ділянки, їх оцінку та власників	Зниження можливостей неофіційного використання земель	Розширення бази земельних платежів	Автоматизація формування податкових зобов'язань
Узгодження з податковими інформаційними системами	Дані про статус платника, податкові платежі та зобов'язання	Зменшення обсягу ручних розрахунків	Підвищення стабільності бюджетних надходжень	Перехід до аналітичного моніторингу
Формування цифрового профілю землекористувача	Дані державних аграрних інформаційних платформ	Підвищення прозорості діяльності	Посилення контролю за використанням земель	Єдине джерело верифікації інформації
Цифровізація договірних відносин	Інформація про орендні та суборендні договори	Спрощення процедур легалізації	Зростання податкових надходжень	Зниження можливостей тіньових схем
Аналітичні інструменти ризик-оцінки	Дані про площі обробітку, податкові показники та зайнятість	Скорочення кількості перевірок для сумлінних платників	Виявлення неформального використання ресурсів	Підвищення точності податкового контролю
Цифрові сервіси підтримки платників	Дані про систему оподаткування та параметри діяльності	Отримання рекомендацій щодо податкових рішень	Зростання рівня добровільної легалізації	Підвищення рівня добровільної сплати
Інформаційна участь органів місцевого самоврядування	Локальні геоінформаційні та облікові дані	Зменшення конфліктів щодо користування землею	Підвищення управлінської спроможності громад	Узгодженість інформації між інституціями

Джерело: складено автором на основі аналізу [13,14,15]

Узагальнені положення, представлені у таблиці 4, підтверджують, що результативність податкових інструментів детінізації визначається передусім рівнем цифрової інтеграції інформаційних ресурсів, сервісною орієнтацією податкового адміністрування та узгодженістю взаємодії між податковими органами, кадастровими структурами і територіальними громадами. Формування такої цифрово-інтегрованої моделі створює передумови для

скорочення масштабів неформального землекористування та забезпечення стабільності доходної бази місцевих бюджетів.

Ключовим напрямом удосконалення податкових інструментів детінізації є створення інтегрованої цифрової системи обліку землекористування, що поєднує дані кадастру, реєстру прав, податкових інформаційних систем і баз органів місцевого самоврядування. Така інтеграція забезпечує автоматичне відображення змін у правах користування землею в податковій базі, зменшує вплив людського фактора та кількість помилок, ускладнюючи неформальне використання земель. У результаті податкове адміністрування набуває автоматизованого та превентивного характеру, де земельна ділянка стає базовим елементом формування податкових зобов'язань [17].

Інтеграція реєстрів і накопичення масивів даних створюють можливості для переходу до ризик-орієнтованого підходу, що передбачає аналітичне виявлення потенційних порушень замість суцільних перевірок. Це дозволяє підвищити ефективність контролю, одночасно зменшуючи адміністративний тиск на сумлінних платників податків, що є особливо важливим для малого та середнього агробізнесу. Водночас важливою складовою модернізації виступає перехід до сервісної моделі взаємодії держави з платниками, яка передбачає використання електронних підказок, автоматичних нагадувань, шаблонів електронних договорів та дистанційних консультацій, що спрощує виконання податкових обов'язків і сприяє добровільній легалізації діяльності.

Важливу роль у цій системі відіграють органи місцевого самоврядування, які володіють інформацією про фактичне використання земель і можуть інтегрувати її з податковими та кадастровими даними для актуалізації реєстрів, прогнозування доходів і виявлення неоформлених ділянок. У сукупності цифровізація, міжвідомча інтеграція та сервісна взаємодія формують комплексний підхід до підвищення ефективності податкових інструментів детінізації, що створює передумови для зростання фіскальної спроможності територіальних громад і підвищення прозорості землекористування.

Цифрові механізми підвищення ефективності податкової детінізації
аграрного сектору та їх управлінсько-фіскальні результати

Напрямок цифрової трансформації	Сутність змін	Вплив на систему управління	Очікувані бюджетні результати
Інтеграція інформаційних ресурсів	Об'єднання даних земельного кадастру, реєстру прав, податкових систем та інформаційних баз громад	Підвищення узгодженості інформації про використання земель	Розширення та актуалізація податкової бази
Розширення функціоналу аграрних цифрових платформ	Формування єдиного цифрового профілю землекористувача з відображенням земельних ділянок	Підвищення прозорості господарської діяльності	Зменшення рівня неформального використання земель
Аналітична модель податкового контролю	Використання інструментів аналізу даних для ідентифікації ризиків замість масових перевірок	Оптимізація контрольних процедур і зниження адміністративного навантаження	Підвищення ефективності виявлення порушень
Сервісно-орієнтована взаємодія з платниками	Використання цифрових консультацій, автоматичних повідомлень і електронних шаблонів документів	Формування мотивації до добровільного виконання податкових зобов'язань	Стабілізація податкових надходжень
Розширення цифрової участі територіальних громад	Використання локальних інформаційних систем і цифрових карт землекористування	Посилення аналітичних можливостей органів місцевого самоврядування	Підвищення прогнозованості доходів місцевих бюджетів

Джерело: складено автором на основі аналізу [13,14,15]

Узагальнення окреслених напрямів показує, що результативність податкових інструментів детінізації в аграрній сфері значною мірою залежить від впровадження цифрово орієнтованої сервісної моделі публічного управління. Поєднання інтегрованих інформаційних ресурсів, використання аналітичних інструментів контролю та посилення ролі територіальних громад формує умови для розширення податкової бази, скорочення масштабів неформального землекористування та забезпечення більш стабільних надходжень до місцевих бюджетів без додаткового підвищення податкового навантаження на суб'єктів аграрного бізнесу.

У підсумку, вдосконалення податкових інструментів детінізації в аграрному секторі повинно базуватися на цифровій інтеграції даних, сервісному адмініструванні, ризик-орієнтованому контролі та активній участі громад. Саме така модель дозволяє адаптувати податкову політику до реалій воєнного часу, знизити витрати легалізації для агробізнесу та забезпечити стабільне наповнення місцевих бюджетів без посилення фіскального навантаження.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що податкові інструменти детінізації аграрного сектору є важливим чинником зміцнення фінансової спроможності територіальних громад в умовах бюджетної децентралізації та цифрової трансформації публічного управління. Встановлено, що їх застосування сприяє розширенню податкової бази, підвищенню рівня формалізації землекористування та стабілізації доходів місцевих бюджетів, що загалом засвідчує досягнення поставленої мети дослідження. Доведено, що результативність податкових механізмів значною мірою залежить від рівня цифрової інтеграції реєстрів, якості інституційної взаємодії та адміністративної спроможності громад, а перспективним напрямом їх удосконалення є впровадження цифрово-сервісної моделі адміністрування. Водночас подальших досліджень потребують питання оцінки довгострокових соціально-економічних ефектів детінізації та розроблення аналітичних моделей прогнозування податкових надходжень, що визначає наукові перспективи розвитку даної проблематики..

Список використаних джерел

1. Власюк С.А., Цимбалюк Ю.А., Ролінський О.В., Левченко О.О. "Особливості фінансового забезпечення аграрного сектору України в сучасних умовах". *Збірник наукових праць Уманського НУС*. Випуск 103 ч.2. 2023. С. 129-139. URL: <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2023/vipusk-103-chastina->

[2/osoblivosti-finansovogo-zabezpechennya-agrarnogo-sektoru-ukraini-v-suchasnih-umovah.html](https://doi.org/10.5281/zenodo.14679278)

2. Східницька, Г. В., Шматковська, Т. О., Хірівський, Р. П. Фінансова безпека територіальних громад в умовах децентралізації під час дії військового стану. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. No7. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14679278>

3. Vatamanyuk-Zelinska U., Zakorko K. Implementation of local budgets during the period of martial state: new trends and regulations. *Innovation and Sustainability*. 2023. P. 38–45. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.38.45>

4. Синчак, В., Супівська, Т. Формування місцевих бюджетів територіальних громад в умовах повномасштабного вторгнення росії. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 2025 348(6), 345-351. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-348-6-50>

5. Кривоzub В. І. Сучасний стан фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору України. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2019. № 4. URL: <https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/media/attachments/2019/12/20/6-49>

6. Яцух О О Податкова політика України: сучасний стан, виклики та перспективи. Модернізація економіки та фінансової системи: проблеми, можливості, перспектив: колективна монографія. Частина 2. Рига, Латвія: Видавництво Балтія, 2025 с. 59-83 URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/596>

7. Чинчик А. А. Інституціональний механізм формування і реалізації податкової політики в умовах трансформації національної економіки. дис. ... доктора економ. наук.:08.00.03 – економіка та управління національним господарством. / Чинчик Анатолій Анатолійович; Вищий навчальний заклад Національна академія управління.2022 – 377 с

8. Маршук Л., Мовчан Д., Покойовий О. Особливості фінансової системи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. No 37. С. 134-139. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view>

9. Мединська Т. Пріоритетні напрями видатків місцевих бюджетів України в умовах війни. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. No 4. С. 16–24. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-2>
10. Піхоцька О.М., Ющик Ю.В. Аналіз виконання бюджетів в період воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 35/2022. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7486095>
11. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua>
12. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
13. Звіт про стан виконання національної стратегії доходів до 2030 року у 2024 р. Міністерство фінансів України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України. 2025р, с. 206 URL: <https://www.efaidnbmnnnibpcajpcgclcfndmkaj/https://mof.gov.ua/storage/files>
14. Yatsukh, O., Zhuravlova, I., Tsap, V. Digital platforms for the financial and economic support of forestry enterprises: the experience of ukraine. *Wood for the future: integrating sustainability across industries Proceedings of Scientific Papers 2025* p. 151-157 URL: <https://www.scopus.com/pages/publications/105019044247>
15. Цап, В. Д. Податковий менеджмент сільськогосподарських підприємств в умовах цифровізації та бюджетної децентралізації: управління податковими ризиками. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*, (47), 2025. 510-519. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1944>
16. Tsap V. Administration of the minimum tax liability for agricultural producers: practice, results, and directions for improvement. *Modernisation of the Economy and Financial System: Problems, Opportunities, Prospects : Collective monograph. Part 2*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. p. 20 – 37 URL: <https://www.researchgate.net/publication/392954798>

17. Яцух О.О. Індикативна система фінансової прозорості у контексті стратегічного управління підприємством. *Актуальні питання економічних наук*, (12) 2025. <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/639>